

УДК 811.111'37'42

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2025-18.11>

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ «УРОКИ ХІМІЇ» БОННІ ГАРМУС УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Назарчук Роксолана Зіновіївна

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри прикладної лінгвістики

Національного університету «Львівська політехніка»

вул. С. Бандери, 12, Львів, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-0482-2883>

Гребеняк Ірина Ярославівна

здобувачка вищої освіти

Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Національного університету «Львівська політехніка»

вул. С. Бандери, 12, Львів, Україна

<https://orcid.org/0009-0007-2699-7821>

У статті висвітлено особливості формування авторського ідіостилю на матеріалі фрагментів роману «Уроки хімії» Б. Гармус та його перекладі українською мовою авторства І. Шагової. Зокрема, увагу зосереджено на перекладацьких трансформаціях, а також здійснено зіставний аналіз тональностей текстів вихідною та цільовою мовами. Узагальнено комплекс теоретичних питань, пов'язаних із тлумаченням понять перекладацьких трансформацій, еквівалентності та видимості перекладача тощо. За теоретичну базу дослідження взято праці як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів, зокрема О. Селіванової, В. Карабана, Л. Венути, О. Санг, Ж.-П. Віне, М. Бейкера. Уведено основні поняття перекладознавства, що стосуються ідіостилю, а також окреслено ключові аспекти сентимент-аналізу. Емпіричний матеріал отримано на базі паралельного корпусу з 15 фрагментів текстів (шляхом опрацювання текстів в електронному форматі та подальшого аналізу у двомовному паралельному корпусі, створеному з використанням інструментів платформи Sketch Engine). Засвідчено низку перекладацьких трансформацій, до яких вдається перекладачка, щоб забезпечити адекватну й еквівалентну передачу змісту, відтворити стилістичні та семантичні особливості оригіналу, а також протранслювати етнокультурні особливості. Виявлено модуляцію, контекстуальну заміну, компресію, декомпресію та інші перекладацькі прийоми, серед яких встановлено домінуючі й найменш уживані. Додатково описано програмне забезпечення LIWC-22, його можливості та інструменти для роботи. Застосовуючи засоби текстового аналізатора LIWC-22, як-от Quick LIWC та Color Coding, здійснено аналіз емоційно-тонального забарвлення тексту оригіналу та його перекладу, прокоментовано різницю, яка виявляється у незначному зміщенні емоційності між оригіналом та перекладом. Встановлено, що міжмовні перетворення відіграють значну роль у зміні тональності як у позитивному, так і в негативному аспектах, що є результатом прагнення перекладача не лише до збереження задуманої автором динаміки тексту, але й врахування культурних реалій середовища цільової мови. Показано, що переклад – творчий процес, і перекладач завжди балансує між точністю та гнучкістю, а також у деякій мірі стає співавтором тексту.

Ключові слова: перекладацькі трансформації, тональність, сентимент-аналіз, стилістичні особливості, семантичні особливості, паралельний корпус.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. У сучасному мовознавстві проблема ідіостилю та його збереження у перекладі є надзвичайно актуальною: у період постійного обміну інформацією важливо розуміти, що лежить в основі процесу перекладу та в чому полягає ефективність перекладацьких стратегій, які забезпечують якісну міжкультурну комунікацію. Наявні підходи надають низку нових інструментів для здійснення об'єктивного

аналізу оригіналу й перекладу. Отож дослідження перекладацьких трансформацій як балансу між оригіналом та перекладом часто спираються на традиційні лінгвістичні, а також сучасні міждисциплінарні методики. Зокрема, корпусний підхід дає змогу зіставити структурні фрагменти текстів, а сентимент-аналіз забезпечує тлумачення шляхів передачі емоційної атмосфери тексту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Корпусна методика, як її тлумачать фахівці

у галузі перекладу, дає інструменти для зіставлення лінгвістичних фрагментів структурно та кількісно, а також системного виявлення закономірностей як лексичних, так і стилістичних (Baker, 1993).

Тональність – один з центральних показників збереження авторського стилю через дотримання емоційного забарвлення твору (Liu, 2012). На сьогодні дослідження та визначення тональності досягло автоматизації. Так, LIWC-22 є одним із яскравих прикладів програм, які реалізують принципи сентимент-аналізу. Базуючись на психолінгвістичному словнику, текстовий аналізатор автоматично підраховує позитивно, негативно та нейтрально марковані мовні одиниці і таким чином визначає емоційну тональність твору (Pennebaker et al., 2022). Перекладацькі трансформації у цьому дослідженні виконують особливу функцію, а саме допомагають тлумачити зміщення емоційного забарвлення перекладу відносно тексту оригіналу. Адже заміна нейтральними словами чи повне опущення певних елементів може спровокувати втрату ефекту, що його запланував автор, і нівелювання автентичності стилю (Aloshyna, 2022, с. 4). А, як уважає О. Селіванова, переклад – це не лише збереження змісту, а також стилістики, емоційного забарвлення та форми (Селіванова, 2006, с. 456).

У сучасних дослідженнях авторський стиль розглядають як сукупність індивідуальних мовних і позамовних чинників та засобів, які певною мірою реалізуються саме через тональність тексту (Загнітко, 2012, с. 352). А тональність задає твору емоційного забарвлення лексикою, і тому це впливає на адресата та його свідомість. Н. Дарчук у своїй статті говорить про чотири чинники, що формують тональність твору: 1) суб'єкт тональності; 2) об'єкт тональності; 3) аспект тональності; 4) оцінка тональності. Саме тому будь-яке зміщення тональності тексту може свідчити про зсув у передачі авторського стилю, що найчастіше є результатом перекладацьких трансформацій.

Також часто тональність розглядають як показник збереження цілісності авторського стилю у перекладі. Б. Ліу вважає, що аналіз тональності передає ставлення автора до описуваного, що відповідно допомагає визначити, наскільки індивідуальний стиль був збережений у перекладі (Liu, 2012, р. 28). Е. Камбрія вважає тональність певним індикатором когнітивного та емоційного стану автора, що реалізуються у мовленні через сукупність унікальних авторських структур (A Practical Guide, 2017, р. 5).

Перекладацькі трансформації ставали об'єктом наукових зацікавлень як вітчизняних, так і закордонних лінгвістів. С. Максимов поділяє трансформації на лексичні та семантичні (генералізацію, диференціацію, конкретизацію та ін), а також граматичні (переміщення, додавання, пропуски та ін.) (Максимов, 2006). Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне запроваджують термінні поняття дослівного (калькування та запозичення) та непрямого перекладу (еквіваленція, транспозиція, адаптація та ін.) (Vinau, Darbelnet, 1995). Методологічну основу дослідження становить теорія «видимості перекладача» Л. Венуті, де описано підходи одомашнення та очуження тексту (Venuti, 1995), а також ідея лексичної та граматичної нееквівалентності М. Бейкера (Baker, 1992).

Варто зазначити, що результати дослідження формувала низка факторів, як-от відмінності у структурах англійської та української мов, наявність культурно маркованих одиниць, а також стиль, у якому працює перекладач. Згадані чинники враховано у тлумаченні кількісних та якісних даних.

Формулювання мети статті. Матеріалами розвідки слугував текст роману Бонні Гармус «Уроки хімії» англійською мовою та його переклад українською авторства Ірини Шагової. Мета статті – з використанням лінгвістичного програмного забезпечення Sketch Engine створити паралельний корпус й виявити перекладацькі трансформації, що були застосовані під час адаптації згаданого роману, для подальшого аналізу їхнього впливу на тональність тексту за допомогою текстового аналізатора LIWC-22.

Виклад основного матеріалу дослідження. Програмне забезпечення LIWC-22 (Linguistic Inquiry and Word Count), що його створив американський соціальний психолог Дж. Пеннебейкер, стало надійним інструментом як в лінгвістичних розвідках загалом, так і перекладознавчих дослідженнях зокрема (Zasiekin, Rosenhart, 2018). Текстовий аналізатор базується на внутрішньому стандартному словнику і пропонує низку функцій та інструментів до дослідження. Для зіставного аналізу було виокремлено 15 фрагментів тексту з метою виявити, чи відбулося зміщення емоційного тону та наскільки перекладачка відтворила ефект, закладений автором. Використано інструмент Case studies та дві його функції Color Coding та Quick LIWC. Окрім позитивної і негативної тональності загалом, аналізатор LIWC-22 дає змогу визначити різновиди емоцій. Для отримання потрібних результатів для текстів англійською мовою обрано теги `tone_pos` (позитивна тональність), `tone_neg`

(негативна тональність), *emo_anx* (емоція тривоги), *emo_anger* (емоція гніву), *emo_sad* (емоція смутку). У випадку з українськими фрагментами виділено теги *rosemo*, *pegemo*, *anx*, *anger*, *sad*, що мають аналогічне значення.

Здійснений аналіз показав, що текстові оригіналу притаманний вищий рівень позитивності та нейтральності, тоді як український переклад має тенденцію до посилення негативної тональності, а також увиразнення додаткових емоційних маркерів – тривоги, гніву та суму (Рис. 1).

Варто зауважити, що для тексту англійською мовою найвищий показник позитивної тональності 7,23, тоді як українською – 5,06. Середніми показниками позитивної та негативної тональності тексту вихідною мовою є 3,06 та 1,52, цільовою – 2,12 та 1,65. Результати свідчать про домінування позитивно маркованих одиниць в оригінальному творі, натомість український переклад тяжіє до зближення позитивних та негативних одиниць, що свідчить про намір перекладачки до емоційного врівноваження, а також про те, що український мовний код характеризує вища семантична інтенсивність.

Важливою частиною дослідження став корпусний етап, який виконано в середовищі Sketch Engine, що містить необхідні інструменти для легкого створення паралельного корпусу (у нашому випадку на базі 15 фрагментів тексту) та подальшого опрацювання текстових зразків. Процес створення корпусу на платформі передбачав систематизацію текстових файлів та внесення метаданих. Це уможливило здійснення зіставного аналізу на наступному етапі та виявлення відмінностей, спровокованих застосуванням перекладацьких трансформацій.

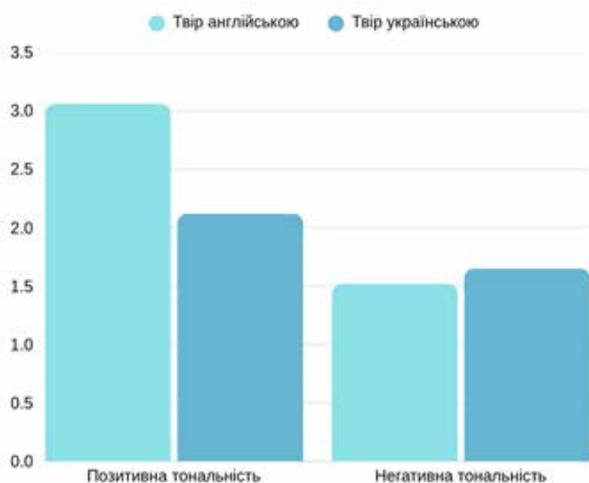

Рис. 1. Усереднені показники тональності творів

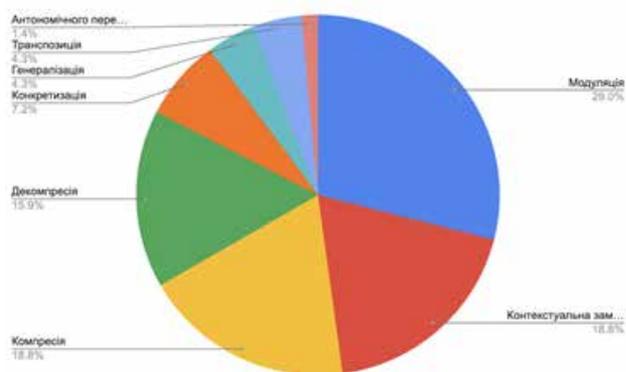

Рис. 2. Перекладацькі трансформації (у %)

Зокрема, було простежено й виявлено модуляцію (20 випадків) як найчастотнішу трансформацію, а також прийоми контекстуальної заміни та компресії (по 13), декомпресії (11), конкретизації (5), генералізації та транспозиції (по 3) та єдиний зразок антонімічного перекладу. Необхідно зауважити, що зазвичай перекладацькі трансформації функціують комбіновано.

Розгляньмо один з прикладів:

«Once¹ a research chemist, Elizabeth Zott was a woman with flawless skin² and an unmistakable demeanor³ of someone⁵ who was not average and never would be⁴».

«Дослідниця в галузі хімії Елізабет Зотт мала бездоганну шкіру² й поводитися так, що відразу ставало зрозуміло³: вона ніколи не була і не буде⁴ пересічною людиною⁵».

Тільки у цьому одному фрагменті спостерігаємо два приклади компресії (1, 2), два – модуляції (3, 4) та один прийом конкретизації (5). Таке поєднання трансформацій має цілком логічне пояснення: для вихідної мови надмірна деталізація є органічною, але задля наближення до системних особливостей мови цільової перекладачка свідомо пропускає елементи, досягаючи природнішого звучання. Також у перекладі спостерігаємо заміну: не «хтось (someone)», а саме «людина». Таким чином висловлення стає виразнішим, насиченішим, і це додає емоційного ефекту. Емоційне підсилення у перекладі часто досягнуто також прийомами модуляції (порівняймо «an unmistakable demeanor» та «поводилася так, що відразу ставало зрозуміло»).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отож тональність твору є важливою складовою авторського стилю. Її збереження залежить від низки факторів, зокрема індивідуальної манери перекладача та технік, які він використовує. Стратегії перекладу стають центральним інструментом, від якого залежить відтворення

емоційного тону всього твору. Поєднання різних технік забезпечує гнучкість і динамічність висловлення, наближаючи його до норм мови оригіналу без спотворення змісту.

Застосування LIWC-22 у цьому дослідженні дало змогу виявити відмінності тональностей в оригіналі та перекладі й засвідчило, що вихідний текст демонструє вищу позитивність та нейтральність, тоді як перекладена версія має тенденцію до посилення емоційної інтенсивності. Такі зміни аж ніяк не свідчать про спотворення тексту, а радше фіксують адаптацію до нового культурного та мовленнєвого середовища.

За допомогою Sketch Engine було створено паралельний корпус, в межах якого виявлено

домінантні перекладацькі прийоми – модуляцію (29,0%), контекстуальну заміну (18,8%) та компресію (18,8%). Отож перекладачка найчастіше вдається до зміни перспективи, форми присутньої точки зору, аби зберегти логічність висловлення, витримати тональність і передати той задум, який вніс у текст автор.

Подальші наукові студії можуть бути спрямовані на аналіз тональності тексту у перекладах іншими мовами задля вияву універсальних закономірностей у відтворенні емоційності, а також розширення словників таких лінгвістичних інструментів, як LIWC-22 для точнішого кількісного та якісного аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гринюк Н. Г. Гендерна лексика української та англійської мов: особливості вживання та переклад. *Наукові праці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологічні науки*. 2017. С. 8–9.
2. Дарчук Н. П. Лінгвістичні засади автоматичного сентимент-аналізу українськомовного тексту. *Science and Education. A New Dimension. Philology*. 2019. № VII(55), Issue 189. С. 10–13. DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2019-189VII55-02>
3. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: [у 4 т.]. Донецьк : ДонНУ, 2012. Т. 1. 401 с.
4. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту: навч. посіб. К.: Ленвіт, 2006. 157 с.
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 452 с.
6. Aloshyna M. Author's idiosyncrasy, linguistic and translation aspects. *Revista EntreLinguas*. 2022. Vol. 8. P. 6–9. DOI: [10.29051/el.v8i00.16660](https://doi.org/10.29051/el.v8i00.16660)
7. A Practical Guide to Sentiment Analysis / ed. by E. Cambria, S. Bandyopadhyay, A. Feraco. Stirling: Springer International Publishing, 2017. 196 p.
8. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. London; New York : Routledge, 1992. 352 p.
9. Baker M. Towards a methodology for investigating the style of a literary translator. *Target*. 2000. Vol. 12(2). P. 241–246.
10. Liu B. Sentiment Analysis and Opinion Mining. Williston–London : Morgan & Claypool Publishers, 2012. 168 p.
11. McEnery T., Hardie A. Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice, 2011. 312 p.
12. Pennebaker J. W., Boyd R. L., Jordan K., Blackburn K. The Development and Psychometric Properties of LIWC2015. Austin, TX: University of Texas at Austin, 2015. 26 p.
13. Sketch Engine. URL: <https://www.sketchengine.eu/>
14. The Development and Psychometric Properties of LIWC-22 / J. W. Pennebaker et al. Austin, TX: University of Texas at Austin, 2022. 49 p. DOI: [10.13140/RG.2.2.23890.43205](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.23890.43205)
15. Venuti L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. London : Routledge, 1995. 353 p.
16. Vinay J.-P., Darbelnet J. Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation / Transl. and ed. by Sager J. C., Hamel M.-J. Amsterdam; Philadelphia, 1995. 342 p.
17. Zasiękin S., Rosenhart Y. Psycholinguistic Computerized Tools of Linguistic and Translation Studies Discourse Analysis. *Psycholinguistics*. 2018. Vol. 23 (2). P. 94–106. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1204994>

REFERENCES

1. Aloshyna, M. (2022). Author's idiosyncrasy, linguistic, and translation aspects. *Revista EntreLinguas*, 8, 6–9. DOI: <https://doi.org/10.29051/el.v8i00.16660>
2. Baker, M. (2000). Towards a methodology for investigating the style of a literary translator. *Target*, 12(2), 241–246.
3. Baker, M. (1992). *In other words: A coursebook on translation*. London; New York: Routledge. 352 p.
4. Cambria, E., Bandyopadhyay, S., & Feraco, A. (Eds.). (2017). *A practical guide to sentiment analysis* (Vol. 5). Stirling: Springer International Publishing. 196 p.
5. Darchuk, N. P. (2019). Lnhvistychni zasady avtomatychnoho sentyment-analizu ukrainskomovnoho tekstu [Linguistic principles of automatic sentiment analysis of Ukrainian texts]. *Science and Education a New Dimension. Philology*, 55, 10–13. DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2019-189VII55-02> [in Ukrainian].

6. Hryniuk, N. H. (2017). Henderna leksyka ukrainskoi ta anhliiskoi mov: osoblyvosti vzhvyvannia ta pereklad [Gender vocabulary of Ukrainian and English languages: Usage features and translation]. *Naukovi pratsi Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Filolohichni nauky*, 8–9. [in Ukrainian].
7. Liu, B. (2012). *Sentiment analysis and opinion mining*. Williston–London: Morgan & Claypool Publishers. 168 p.
8. Maksimov, S. Ye. (2006). *Praktychnyi kurs perekladu (anhliiska ta ukrainska movy). Teoriia ta praktyka perekladatskoho analizu tekstu* [A practical course of translation (English and Ukrainian). Theory and practice of translation analysis]. Kyiv: Lenvit. [in Ukrainian].
9. McEnery, T., & Hardie, A. (2011). *Corpus linguistics: Method, theory and practice*. Cambridge: Cambridge University Press. 312 p.
10. Pennebaker, J. W., Boyd, R. L., Jordan, K., & Blackburn, K. (2015). *The development and psychometric properties of LIWC2015*. Austin, TX: University of Texas at Austin. 26 p.
11. Pennebaker, J. W., Boyd, R. L., Jordan, K., & Blackburn, K. (2022). *The development and psychometric properties of LIWC-22*. Austin, TX: University of Texas at Austin. 49 p. DOI: 10.13140/RG.2.2.23890.43205
12. Selivanova, O. O. (2006). *Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia* [Modern linguistics: Terminological encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K. [in Ukrainian].
13. Sketch Engine. (n.d.). *Sketch Engine* [Electronic resource]. Retrieved from <https://www.sketchengine.eu/>
14. Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. London: Routledge. 353 p.
15. Vinay, J.-P., & Darbelnet, J. (1995). *Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation* (J. C. Sager & M.-J. Hamel, Trans. and Eds.). Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins. 342 p.
16. Zahnitko, A. P. (2012). *Slovnnyk suchasnoi linhvistyky: poniattia i terminy* [Dictionary of modern linguistics: Concepts and terms]. (Vol. 1). Donetsk: DonNU. [in Ukrainian].
17. Zasiakin, S., & Rosenhart, Y. (2018). Psycholinguistic computerized tools of linguistic and translation studies discourse analysis. *Psycholinguistics*, 23(2), 94–106. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1204994>

PECULIARITIES OF TRANSLATING THE NOVEL “LESSONS IN CHEMISTRY” BY BONNIE GARMUS INTO UKRAINIAN

Nazarchuk Roksolana Zinoviivna

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Applied Linguistics
Lviv Polytechnic National University
12, Bandera str., Lviv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-0482-2883>*

Hrebeniak Iryna Yaroslavivna

*Higher Education Student,
Institute of Computer Sciences and Information Technologies
Lviv Polytechnic National University
12, Bandera str., Lviv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0007-2699-7821>*

The paper examines the peculiarities of forming the author's idiosyncrasy based on fragments of the novel «Lessons in Chemistry» by Bonnie Garmus and its Ukrainian translation by I. Shahova. Particular attention is focused on translation transformations, alongside a comparative analysis of the tone qualities of the text in the source and target languages. The study summarises a range of theoretical issues related to the interpretation of concepts such as translation transformations, equivalence, and translator visibility. The theoretical framework is grounded in the works of both Ukrainian and foreign linguists, including O. Selivanova, V. Karaban, L. Venuti, O. Sang, J.-P. Vinay, and M. Baker. Key translation studies concepts related to idiosyncrasy are introduced, and critical aspects of sentiment analysis are outlined. The empirical material was derived from a parallel corpus of 15 text fragments, which were processed through electronic text analysis and subsequently examined within a bilingual parallel corpus created using the tools of the Sketch Engine platform. The study identifies a range of translation transformations employed by the translator to ensure adequate and equivalent conveyance of meaning, preserve the stylistic and semantic features of the original, and convey ethnocultural nuances. Techniques such as modulation, contextual substitution, compression, decompression, and other translation strategies were identified, with dominant and less frequently used techniques distinguished. Additionally, the LIWC-22 software, its capabilities, and tools

are described. Using LIWC-22 tools, such as Quick LIWC and Color Coding, an analysis of the emotional and tonal coloring of the original text and its translation was conducted, with commentary on the slight shift in emotionality between the original and the translation. It was established that interlingual transformations influence the tonal shift in both positive and negative aspects, reflecting the translator's effort to preserve the author's intended textual dynamics while accounting for the cultural realities of the target language environment. The findings suggest that translation is a creative process, where the translator balances accuracy and flexibility, and to some extent, acts as a co-author of the text.

Keywords: translation transformations, tone, sentiment analysis, stylistic features, semantic features, parallel corpus.

Стаття надійшла до редакції 27.10.2025

Стаття прийнята 21.11.2025

Статтю опубліковано 22.12.2025